

PREGLED POVIJESTI MUZEJSKE DJELATNOSTI NA BRIJUNIMA

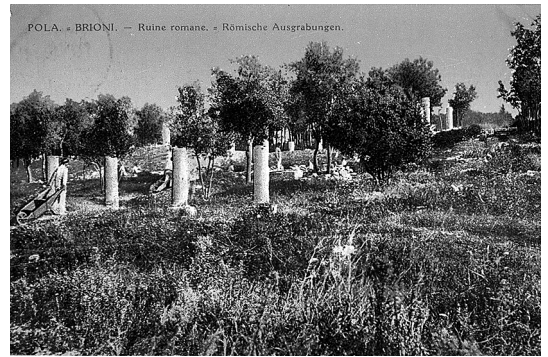
SNEŽANA SMOLIĆ □ Javna ustanova Nacionalni park Brijuni, Brijuni, Pula

sl.1. Uvala Verige. Fotografirao Renco Kosinožić.

sl.2. Arheološka istraživanja na rimskoj vili u uvali Verige početkom 20. stoljeća, JU NP Brijuni, Zbirka starih razglednica

sl.3. Mozaik u trikliniju rimske vile u uvali Verige, JU NP Brijuni, Zbirka starih razglednica

sl.4. Gnrsov lapidarij u bazilici sv. Marije, JU NP Brijuni, Zbirka starih razglednica

Brijunsko otočje proglašeno je nacionalnim parkom i spomen-područjem 1. studenog 1983. godine.¹ Cijelo je otočje kao izuzetan spoj kulturno-povijesnih i prirodnih vrijednosti postalo zakonski zaštićeno. Rješenjem Ministarstva kulture od 29. travnja 2013. Nacionalni park Brijuni zaštićen je i kao spomenik kulture – Kulturni krajolik otočja Brijuni.

O bogatoj arheološkoj i kulturno-povijesnoj baštini otoka danas se brine Odsjek za zaštitu kulturnih dobara Javne ustanove Nacionalni park Brijuni, koji je u djelokrugu Odjela stručnih poslova zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja Nacionalnog parka.

Kontinuitet ljudske prisutnosti na Brijunima od prapovijesti do 20. stoljeća ostavio je brojne tragove u obliku nepokretne i pokretne otočne baštine. Uz arheološku i graditeljsku baštinu, Odsjek danas vodi brigu i o 20 muzejskih zbirki te o muzejskoj dokumentaciji.

Većina je zbirki formirana i sistematizirana tijekom posljednjih dvadesetak godina te je raspoređena u ove odjele:

□ Arheološki odjel (Pretpovijesna zbirka, Antička zbirka, Srednjovjekovna zbirka, Zbirka kastrum, Zbirka kamenih spomenika, Numizmatička zbirka)

□ Kulturno-povijesni odjel (Etnografska zbirka, Memorijalna zbirka „Josip Broz Tito”, Zbirka fotografija, Zbirka hotelskog posuđa i pribora, uporabnih i ukrasnih predmeta, Zbirka nacрта i karata, Zbirka namještaja, Zbirka razglednica, Zbirka sporta, Zbirka tiskane građe, Zbirka zastava)

□ Prirodoslovni odjel (Geološko-paleontološka zbirka, Mineraloško-petrografska zbirka, Zoološka zbirka)
□ Umjetnički odjel (Zbirka umjetnina).

Začetci muzejske djelatnosti na Brijunskom otočju vezuju se za prva arheološka istraživanja s početka 20. stoljeća. Vodio ih je Anton Gnirs, povjesničar, arheolog i konzervator koji je od 1902. do 1914. provodio iskope na brijunskim prapovijesnim, antičkim i rano-

¹ Zakonodavno-pravna komisija Sabora RH, Zakon o Nacionalnom parku i spomen-području Brioni, *Narodne novine* 5/90, 2. veljače 1990.

Nacionalni park i spomen-područje Brioni mijenja naziv u Nacionalni park Brijuni odlukom Zastupničkog doma Sabora Republike Hrvatske koji donosi Odluku o proglašenju Zakona o izmjenama Zakona o Nacionalnom parku i spomen području Brioni, *Narodne novine* 45/99, 23. travnja 1999.

srednjovjekovnim lokalitetima. Iako nije imao dovoljnu potporu uprave otočja, Gnirsova istraživanja brijunskih arheoloških lokaliteta impresivna su, a među njima se ističu iskopavanja rimske vile u uvali Verige.² Sitni nalazi s lokaliteta već su tada bili izloženi u dependansi hotela *Neptun I*, dok su na vrtnoj ogradi dependanse postavljene kamene ulomci s Neptunova hrama.³

Pri obnovi crkve sv. Germana 1910. Gnirs je u podrumu dao ugraditi dio rimskog mozaika pronađenoga u trikliniju vile, koji je tako ostao očuvan do danas. Mnogobrojne ulomke brijunske prošlosti dao je ugraditi i u trijem sakristije dograđene uz crkvu 1912. Tako su na tome mjestu izloženi dijelovi stupova i kapiteli iz rimske vile u uvali Verige, kao i oni iz bazilike sv. Marije.⁴ Na zidu sakristije svoje su mjesto našle nadgrobne ploče nekadašnjih brijunskih stanovnika pronađene uz baziliku sv. Marije i uz grobljansku crkvu sv. Antuna.⁵ Uz crkvu sv. Marije Gnirs je uredio i mali lapidarij, ostatci kojega su također vidljivi i danas.

U obilascima arheoloških lokaliteta znao mu se pridružiti i čest gost Brijuna austrougarski prijestolonasljednik Franz Ferdinand, zagovornik očuvanja kulturne baštine,⁶

koji je već tada naglašavao važnost da kulturna baština ostane na mjestu gdje je i nastala te da se obnova građevina provodi u skladu s njihovim izvornim stanjem.⁷

Izložbena i muzejska djelatnost na otočju ponovo će se pokrenuti nakon Drugoga svjetskog rata. Nažalost, velik dio brijunske arhive uništen je potkraj 1940-ih godina.⁸

Uprava otočja Brioni pokrenula je 1948. godine inicijativu za uređenje muzejske zbirke na otočju, a iste godine Boris Bačić, ravnatelj Arheološkog muzeja Istre, stiže na Brijune kako bi uredio lokalni muzej.⁹

sl.5. Arheološka izložba u zgradi mletačkog kaštela otvorena 1955., fototeka JU NP Brijuni

sl.6. Kulturno-povijesna izložba otvorena 1955. u mletačkoj kuli, fototeka JU NP Brijuni

sl.7., 7.a Izložba kopija srednjovjekovnih fresaka i glagoljskih natpisa Istre i Kvarnera. Fotografirao Zvonimir Perić.

2 Mira Pavletić, „Osobe, slike, dokumenti vremena”, u: *Izgubljeni raj Brijuni, Maria Lenz Gutenberg* (Zagreb: Izdanja Antibarbarus, 2007), 136.

3 Otto Lenz, *Spaziergänge auf Brioni* (Wien: Adalbert Carl Trupp, 1926), 36.

4 Anton Gnirs, „Der Sakristeineubau der Kirche zu Sankt Germanus in Brioni”, *Brioni Insel – Zeitung*, 10. ožujka 1912., 2.

5 Isto.

6 Mira Pavletić, „Osobe, slike, dokumenti vremena”, u: *Izgubljeni raj Brijuni, Maria Lenz Gutenberg* (Zagreb: Izdanja Antibarbarus, 2007), 135.

7 Isto, 134.

8 Zofia Mavar i Gordana Božić-Goldstein, *Konzervatorska studija Nacionalnog parka Brijuni* (Zagreb: Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, 1998), 5.

9 Katarina Zenzerović, *Prošlost za budućnost* (Pula: Arheološki muzej Istre, 2012), 94.

sl.8. Prirodoslovna izložba u zgradi nekadašnje parne kupelji. Fotografirao Renco Kosinožić.

sl.9. Fotoizložba *Josip Broz Tito na Brionima*. Fotografirao Marko Vrdoljak.

10 Isto, 94.

Godine 2012. zbog potrebe sanacije zgrade mletačkog kaštela sva građa iz postava preseljena je u muzejsku čuvaonicu.

11 Autori izložbe: Ljubo Babić, Štefan Mlakar, Branko Fučić i Danilo Klen; autor likovnog postava: Emil Vičić.

12 Katarina Zenzerović, *Prošlost za budućnost* (Pula: Arheološki muzej Istre, 2012), 96.

13 Autori izložbe: Majda Dobravec Lajović i Nikola Tvrtković; autori likovnog postava: Josip Žiljak, Janez Segulin, Mladen Legin.

14 Mira Pavletić, „Prirodoslovni muzej – Izlog svjetske faune”, u: *Biseri Jadrana, Brijuni*, ur. Miljenko Majnarić (Zagreb: Fabra, 2003), 209.

15 Autori izložbe: Anton Vitasović, Milojka Breščić, Krešo Čuturilo; autor likovnog postava: Milan Legović.

Sljedeće godine Brijuni postaju službena rezidencija predsjednika SFR Jugoslavije Josipa Broza Tita, a odoč- je posjećuju brojni državnici, političari, članovi kraljevskih obitelji, umjetnici i znanstvenici iz raznih dijelova svijeta kojima se željelo prezentirati bogato kulturno-povijesno nasljeđe tih prostora. Tako su 1955. na otoku uređene dvije muzejske zbirke – Arheološka, u zgradi mletačkog kaštela, i Kulturno-povijesna, u srednjovjekovnoj kuli uz kaštel. Iste godine Štefan Mlakar imenovan je voditeljem Muzeja otoka Brioni.¹⁰

U gotičkoj crkvi sv. Germana 1958. otvorena je *Izložba kopija srednjovjekovnih fresaka i glagoljskih natpisa Istre i Kvarnera*.¹¹ Na jednome mjestu predstavljeni su naj-reprezentativniji i najvažniji primjerci srednjovjekovnoga kulturnog izričaja tih prostora koji se i danas, uz manje preinake, mogu vidjeti na istome mjestu.

Prirodoslovna je zbirka uz pomoć stručnjaka Prirodoslovnog muzeja u Zagrebu otvorena 1965. u Kući za brodice.¹² Radi nepovoljnih mikroklimatskih uvjeta u izložbenom prostoru smještenom nad morem, 1986./1988. preseljena je u novi prostor. Tada je u prizemlju nekadašnje zgrade parne kupelji postavljena nova, proširena i obogaćena izložba¹³ na kojoj je gotovo 200 dermoplastičnih preparata smješteno u 19 diorama koje oslikanom pozadinom i biljem dočaravaju prirodno stanište izloženih životinja.¹⁴ Na katu iste zgrade dvije godine prije toga otvorena je *Fotoizložba „Josip Broz Tito na Brionima”*¹⁵, kojom je predstavljena djelatnost predsjednika Jugoslavije na otoku od 1947. do 1979. godine.

U povodu stote obljetnice dolaska na otok Paula Kupe-lwiesera, nekadašnjeg vlasnika i idejnog tvorca Brijuna, 1993. otvorena je izložba *Iz sjećanja starog Austrijan-*

sl.10. Etnografska izložba otvorena 1978. u Vili Pavi, fototeka JU NP Brijuni

sl.11. Kuća za brodice, *Vremeplov*. Fotografirao Marko Vrdoljak.

sl.12. Kuća za brodice, *Arhipelag*. Fotografirao Marko Vrdoljak.

sl.13. Izložba *Stoljeće golfa na Brijunima*, u hotelu „Karmen“, 2022./2023., fotodokumentacija JU NP Brijuni

ca.¹⁶ Na izložbi je riječima Paula Kupelwiesera, prema dijelovima teksta preuzetima iz njegove knjige,¹⁷ kao i fotografijama, starim razglednicama i tiskanim materijalom, prikazano vrijedno djelo preobrazbe iz malaričnoga i opustjelog otoka u mondeno ljetovalište i lječilište. S obzirom na to da je prostor izložbe malen te da se nalazi u sklopu veće izložbe posvećene Josipu Brozu Titu, već dulje vrijeme postoji želja i potreba za preseljenjem izložbe u veći prostor kako bi se Kupelwieser i njegovo iznimno značenje za razvoj Brijuna predstavili na adekvatnijem način. Za novi postav izabrana je vila Kupelwieser, koju je vlasnik otočja potkraj 19. stoljeća dao izgraditi za sebe i svoju obitelj.¹⁸

Etnografska izložba *Jugoslavija u malom*¹⁹ otvorena je 1978. u najstarijoj očuvanoj tradicijskoj profanoj zgradi na Velom Brijunu. Na njoj je predstavljanjem materijala prikupljenog iz svih nekadašnjih republika i pokrajina prikazano etnografsko bogatstvo i raznolikost prostora Jugoslavije. Ostala je otvorena sve do 1993., kada je zbog Domovinskog rata i negodovanja većine posjetitelja odlučeno da se zatvori. Zgrada trenutačno nije u funkciji, a u osmišljavanju novoga etnografskog postava prevladala je namjera da se u postavu prikažu priče i građa tematski i prostorno vezana za Brijune te da se predstavi bogato otočno nasljeđe vezano za vađenje i

obradu kamena, kao i za vinogradarstvo i maslinarstvo – dvije važne grane za gospodarsku povijest otočja.

Godine 2015. u Kući za brodice, jedinoj u cijelosti očuvanoj secesijskoj zgradi na otoku, otvoren je interpretacijsko-edukacijski centar Nacionalnog parka Brijuni²⁰, u kojemu je na interaktivan način osim prirodne predstavljena i bogata kulturno-povijesna baština otočja unutar tematskih cjelina *O kući*, *Knjiga gostiju*, *Apoteka dr. Lenza*, *Domaćini*, *Brijunski vremeplov* i *Brijunski arhipelag*. Prirodna baština izložena je unutar tema *Kopneni svijet*, *Podmorje*, *Ugroze* i *Svijest*.

Kroz sve prostorije interpretacijskog centra, neovisno o temi, provlače se *priče o kući* koje, ispričane riječima njezine stanovnice Marije Lenz²¹ i preuzete iz njezinih memoara *Izgnubljeni raj Brijuni*, dočaravaju život obitelji Lenz u toj neobičnoj kući nad morem. Ta je kuća bila dom obitelji i ordinacija dr. Lenza i u njoj su se susretali s mnogobrojnim brijunskim posjetiteljima – od članova carske obitelji, poznatih onodobnih umjetnika i znanstvenika do vojnih službenika i brijunskih stanovnika. *Knjiga gostiju* putem zamišljene korespondencije između dr. Lenza i brijunskih gostiju približava posjetiteljima osobe i događaje vezane za otok s početka 20. stoljeća. U *Apoteci dr. Lenza* izložene su ljekarničke bočice prikupljene iz brijunskog podmorja pri mnogobrojnim akcija-

16 Autorica izložbe: Mira Pavletić.

17 Paul Kupelwieser (1993.), *Iz sjećanja starog Austrijanca. Brijuni/Aus den Erinnerungen eines alten Österreicherers*. Brioni, Pula.

18 Trenutačno se izrađuje dokumentacija za sanaciju zgrade te idejno rješenje novog postava.

19 Za realizaciju izložbe zaslužni su Štefan Mlakar, voditelj tadašnjeg Muzeja otoka Brioni, i Josip Miličević, kustos-etnolog Etnografskog muzeja u Pazinu.

20 Autori muzeološke koncepcije: Muze d.o.o., Zagreb; razvoj sadržaja i interpretacija: Muze d.o.o., Zagreb; grafički dizajn: Studio Cuculić, Zagreb; produkt-dizajn: Clinica studio d.o.o., Zagreb; IT i multimedija: Revolucija dizajna d.o.o., Zagreb; dizajn svjetla: Studio Pauska, Zagreb; muzeološka dokumentacija, razvoj sadržaja i interpretacijski tekstovi: Moira Buršić, Mira Pavletić, Snežana Smolić, Alena Sprčić, Selma Kanazir, Zrinka Zorko, Zagorka Gligora Zeman.

21 Maria Lenz, supruga otočnog liječnika Otta Lenza, živjela je u Kući za brodice od 1906. do 1938.

sl.14. Šetnica u kamenolomu sa spomen-pločom Robertu Kochu, rad Josefa Engelhartta iz 1909. Fotografirali Zvonimir Perić i Nino Fanuko.

sl.15. Staza vidikovaca, vidikovac na c.Javorniku. Fotografirali Mirko Beno i Sanjin Hasanefendić.

sl.16. Pješačka staza Brijunske kamene priče na Malom Brijunu. Fotografirao Rafael Marn.

22 Do 2015. za povremene se izložbe koristio i prostor Kuće za brodice.

23 Mira Pavletić, Snežana Smolić, *Stoljeće golfa na Brijunima* (2022./2023.), Mira Pavletić, Snežana Smolić, *Paul Kupelwieser, 100 godina od odlaska brijunskog vizionara* (2019.); Marijan Rupert, *Žiga Cerkevnik, Plečnik na Brijunima* (2019.); Mira Pavletić, *Polo na Brijunima* (2004.); Mira Pavletić, *Golf na Brijunima* (1993.); Mira Pavletić, *Brijuni na starim razglednicama* (1993.).

Od 2001. do 2016. pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture i JU NP Brijuni na otoku se održavala *Međunarodna radionica arhitekture fortifikacija*, koja bi svake godine počinjala izložbom radova s prošlogodišnje radionice. Plakati tih izložaba danas su vrijedna podloga za proučavanje brijunskih fortifikacija.

24 Eva Petrić, *Struja emocija / Current of Emotions* (2022.); Marko Človek, *Osjetila / Senses* (2021.); Roland R. Melzer, *Morski mikro-svijetovi Nacionalnog parka Brijuni* (2020.); Mahdieh Bayat, *„još živi...“ / „it's still living...“* (2018.); Višnja i Marijan Anić, *Slikanje morem* (2015.); Hans Kupelwieser, *Bye-bye, Anopheles!* (2013.); Fabiola Faidiga, *Madia Cotimbo, Maria Campitelli, Circus Meme* (2012.); Sofija Silvija, *Unutar otoka* (2010.); Lidija Šeler, *Kuća pokraj mora* (2009.); Višnja i Marijan Anić, *Slikanje morem* (2006.); Hrvoje Dumančić, *101 lipicanac* (2006.); Eduard Pavlović, *Alois Alzbeimeru u čast* (2006.); Damir Medvešek, *Između erosa i snovitosti* (2004.); Damir Medvešek, *Brijuni polo classic* (2004.); Mihael Štebih, *Nebeski dom* (1993.); Claudio Kapuralin (1993.); Marijan Napan (1993., 1992., 1991.); Zvezdana Marguš Prohaska (1990.); Oliver Tihi (1990.); Mijo Kovačić, Ivan Rabuzin, Ivan Večenaj, Ivan Lacković Croata (1985.).

ma čišćenja luke. Više o članovima obitelji Lenz doznaje se u cjelini *Domaćini*, a *Brijunski vremeplov* vraća nas u daleko razdoblje krede i upoznaje s fascinantnim otiscima stopala dinosaura pronađenima na otočju. Putujemo naprijed kroz prošlost do prvoga neolitičko/eneolitičkog naselja, zatim do brončanog doba i vremena antike, pa sve do srednjeg vijeka obilježenoga mnogim epidemijama kuge, a kasnije i malarije. Vremenska linija vodi nas do početka 20. stoljeća i iznimne transformacije otoka postignute velikom upornošću i radom Paula Kupelwiesera, njegova tadašnjeg vlasnika. Nakon Drugoga svjetskog rata brijunska priča vezana je za lik i djelovanje Josipa Broza Tita i za njegove brojne susrete na otočju s državicima iz svih dijelova svijeta. Vremeplov završava cjelinom *Nacionalni park* i današnjom ulogom ustanove u očuvanju kulturne i prirodne baštine otočja.

U *Brijunskom arhipelagu* uz pomoć makete otočja i filmova posjetitelji upoznaju današnje Brijune sa svim njegovim važnim lokalitetima i atrakcijama. Dvominutni filmovi predstavljaju sve otoke arhipelaga te tako posjetitelji mogu upoznati i one koji su im zbog zaštite nedostupni.

Od proglašenja Brijuna nacionalnim parkom na otoku se postavljaju i povremene izložbe u crkvi sv. Roka, kao i u hotelima *Neptun* i *Karmen*.²² Tim se izložbama presenti-

ra baština tematski vezana za Brijune te vrijedna otočna građa,²³ a tijekom godina postavljene su i umjetničke izložbe²⁴ suvremenih autora, od kojih su mnogi bili inspirirani otokom, kao i umjetnici koji su otoke posjećivali prije više od sto godina, među kojima su bili slikari i kipari predstavnici triju poznatih bečkih umjetničkih pravaca Künstlerhaus, Hagenbunda i secesije.²⁵

Brijuni – muzej na otvorenome

Kako je već prije više od stoljeća zaključio Anton Gnirs, brijunsko otočje „jedinstveni je muzej bogat građevinskim inventarom visokog umjetničkog i kulturno-povijesnog značaja te će se gotovo svakoj kulturi koja je nekoć postojala na sjevernoj jadranskoj obali moći pripisati barem jedan spomenik graditeljske baštine ili neki drugi znaci njezine prisutnosti”.²⁶ U posljednjih petnaestak godina, vođeni idejom da su Brijuni *muzej na otvorenome*, brojna kulturno-povijesna i arheološka baština interpretirana je i prezentirana u obliku poučnih staza.

Na poluotoku Zelenikovcu 2009. otvorena je prva pješačka poučna staza koja putem 25 infoploča upoznaje posjetitelje s brojnim zanimljivostima kulturno-povijesne tematike (vapnenice, srednjovjekovna pomorska bitka u Fažanskom kanalu, otoci Sv. Jerolim i Kozada, stari toponim poluotoka), s geološko-paleontološkom baštinom (otisci stopala dinosaura, fosili puža nerinea, valne brazde, koštana breča) te s prirodnom baštinom.

Podvodna poučna staza u uvali Verige, otvorena 2013., predstavlja posjetiteljima brijunsko podmorje koje osim vrijedne prirodne baštine nudi i potopljeni dio rimske vile iz 1. stoljeća. Osim impresivnih rimskih ostataka vidljivih na kopnu, roneći uz sjevernu stranu uvale, posjetitelji mogu upoznati i zanimljivu hidroarheološku baštinu lokaliteta. Na šest tabli postavljenih pod morem prezentirani su ostatci rimske obale, ribnjak za uzgoj i držanje svježe ribe te sjeverni operativni mol, koji se danas nalaze otprilike metar ispod morske površine.

Na Malom je Brijunu 2015., u sklopu projekta KA-MEN-MOST, otvorena poučna pješačka staza *Brijunske kamene priče*. Na tom drugom po veličini otoku nacionalnog parka, u krajoliku koji obiluje napuštenim kamenolomima, cilj je bio upozoriti na povijesnu važnost kamena za otočje. Duž staze su na 15 tabli prikazana različita obilježja kamena – od geoloških, tehničkih i građevnih do povijesnih, etnografskih i umjetničkih. Eksploatacija kamena kroz povijest neizbježno je utjecala na izgled otočja, a transport i uporaba kamena povezali su otočje s područjem nekadašnje Mletačke Republike, a zatim i Austro-Ugarske Monarhije. Trag brijunskog kamena možemo pratiti od Istre i Lošinja preko Venecije, Ancone, Trsta sve do Beča i Berlina.²⁷ Njime se gradilo i na samom otočju, i to od suhozidne gradnje u prapovijesti, zatim u antici i srednjem vijeku, sve do brojnih austrougarskih fortifikacija te secesijskoga hotelskog sklopa nastaloga zahvaljujući tadašnjem vlasniku Brijuna Paulu Kupelwieseru potkraj 19. i početkom 20. stoljeća.

Pješačka staza koja je trebala naglasiti vrijednu arhitektonsku baštinu i prezentirati elegantne metalne vidikovce skladno uklopljene u krajolik jest *Staza vidikovaca*. Vidikovci su izgrađeni potkraj 19. stoljeća u željezari u Vitkovicama, u današnjoj Češkoj, a na tri brijunska brežuljka dao ih je postaviti Paul Kupelwieser kako bi posjetiteljima omogućio uživanje u prirodi, osami i lijepim otočnim vizurama. Dva su vidikovca obnovljena, a staza je otvorena 2018. u sklopu projekta financiranoga sredstvima Programa ruralnog razvoja RH. Posjetiteljima je na taj način ponovo omogućeno da uživaju u spoju prirodne i kulturnopovijesne baštine karakteristične za brijunsko otočje.

Opisanom jedinstvenome muzeju na otvorenome pridonose i šetališta u hortikulturno uređenim kamenolomima oplemenjenim spomen-pločama posvećenim brijunskim zaslužnicima Alojzu Čufaru i Robertu Kochu, a ugođaj pojačavaju i umjetničke skulpture skladno uklopljene u otočno okruženje, a potječu iz različitih povijesnih i stilskih razdoblja.

Primljeno: 29. lipnja 2023.

LITERATURA

- Gnirs, Anton. „Baudenkmale aus der zeit der oströmischen Herrschaft auf der Insel Brioni grande“. U: *Jahrbuch für Altertumskunde*, ur. Wilhelm Kubitschek, 75-97. Beč: Rudolf M. Rohrer in Brunn, 1911.
- Gnirs, Anton. „Der Sakristeineubau der Kirche zu Sankt Germanus in Brioni“. *Brioni Insel – Zeitung*, 10. ožujka 1912., 1-2.
- Lenz, Otto. *Spaziergänge auf Brioni*. Beč: Adalbert Carl Trupp, 1926.
- Mavar, Zofia, Gordan Božić-Goldstein. *Konzervatorska studija Nacionalnog parka Brijuni*. Zagreb: Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, 1998.
- Pavletić, Mira. „Prirodoslovni muzej – Izlog svjetske faune“. U: *Biseri Jadrana, Brijuni*, ur. Miljenko Majnarić, 209. Zagreb: Fabra, 2003.
- Pavletić, Mira. „Osobe, slike, dokumenti vremena“. U: *Izgnubljeni raj Brijuni*, ur. Albert Goldstein, 127-172. Zagreb: Izdanja Antibarbarus, 2007.
- Pavletić, Mira. „Brijuni Paula Kupelwiesera u umjetničkim djelima“. U: *Paul Kupelwieser na Brijunima*, ur. Brigitta Mader i Bruno Dobrić, 73-124. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2022.
- Pavletić, Mira, Snežana Smolić, Anica Jaković. „Pješačka edukacijska staza *Brijunske kamene priče* na Malom Brijunu / Učna sprehajalna pot *Brionske kamnite zgodbe* na Malem Brionu“. U: *Kamen Krasa, Istre i Kvarnera, očuvanje baštine i osviještenost o tradicionalnim tehnikama, dobivanju i korištenju kamena / Kamen Krasa, Istre in Kvarnerja, obranjanje dediščine in ozaveščanje o tradicionalnih tehnikab, pridobivanju in uporabi kamma*, ur. Rafael Marn i Tjaša Kranjec, 78-87. Logatec: Ad Pirum, 2015.
- Zenzerović, Katarina. *Prošlost za budućnost*. Pula, Arheološki muzej Istre, 2012.
- Zakonodavno-pravna komisija Sabora RH. Zakon o Nacionalnom parku i spomen-području Brioni, 2. veljače 1990. *Narodne novine* 5/90.
- Zastupnički dom Sabora Republike Hrvatske. Zakon o izmjenama Zakona o Nacionalnom parku i spomen-području Brioni, 23. travnja 1999. *Narodne novine* 45/99.

A SURVEY OF THE HISTORY OF MUSEUM ACTIVITY ON THE BRIJUNI ISLANDS

The Brijuni Archipelago was proclaimed a national park and a memorial area on November 1, 1983. In 2013 the Park was protected as a cultural monument – the Cultural Landscape of the Brijuni Archipelago. Today it is the Section for the Protection of Cultural Properties of the Public Institution Brijuni National Park that cares for the archaeological and cultural history heritage of the islands. The germs of museum activity in the archipelago can be correlated with the early 20th century and the archaeological research of Anton Gnirs, who presented the materials in situ as well as in hotel and ecclesiastical premises. The Brioni (as it then was) Archipelago management in association with the Archaeological Museum of Istria put in order the museum collections in the archipelago. In the building of the Venetian castello and tower in 1955 it exhibited the Archaeological and Cultural History Collection. In 1958 it showed in the Church of St Germain an exhibition of copies of medieval frescos and Glagolitic inscriptions of Istria and Kvarner. The natural history collection was opened in 1965 and the ethnographic exhibition entitled *Yugoslavia in Little* in 1978. After the proclamation of Brijuni as national park, three exhibitions were opened in the building of the former steam baths: the *Photographic Exhibition Josip Broz Tito on the Brijuni* was opened in 1984, and in the ground floor of the building in 1986 to 1988 a new natural history set-up was opened. Commemorating the centenary of the arrival of Paul Kupelwieser on the island, in 1993 the exhibition *From the Memory of an Old Austrian* was opened. In the Boat House in 2015 the interpretation-education centre of the National Park was opened, presenting the cultural history and natural heritage of the Brijuni. As well as many temporary exhibitions, the rich cultural history heritage of the park was presented through pedestrian learning trails, and the riches of the Brijuni open air museum are enhanced by the artistic sculptures incorporated harmoniously into the Park's Island landscape.

25 Mira Pavletić, „Brijuni Paula Kupelwiesera u umjetničkim djelima“, u: *Paul Kupelwieser na Brijunima*, ur. Brigitta Mader i Bruno Dobrić (Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2022), 73.

26 Anton Gnirs, „Baudenkmale aus der zeit der oströmischen Herrschaft auf der Insel Brioni grande“, u: *Jahrbuch für Altertumskunde*, ur. Wilhelm Kubitschke (Beč: Rudolf M. Rohrer in Brunn, 1911), 75. Mira Pavletić, „Rajski dvori Gaja Lekanija“, u: *Biseri Jadrana, Brijuni*, ur. Miljenko Majnarić (Zagreb: Fabra, 2003), 125.

27 Mira Pavletić, Snežana Smolić, Anica Jaković, „Pješačka edukacijska staza *Brijunske kamene priče* na Malom Brijunu / Učna sprehajalna pot *Brionske kamnite zgodbe* na Malem Brionu“, u: *Kamen Krasa, Istre i Kvarnera, očuvanje baštine i osviještenost o tradicionalnim tehnikama, dobivanju i korištenju kamena / Kamen Krasa, Istre in Kvarnerja, obranjanje dediščine in ozaveščanje o tradicionalnih tehnikab, pridobivanju in uporabi kamma*, ur. Rafael Marn i Tjaša Kranjec (Logatec: Ad Pirum, 2015), 81.